

1. Soldaten in huis

21 april 1940

De zomer lijkt dichtbij en de oorlog is ver weg.

Het is een heerlijk zachte zondagavond. Ies en Maartje, de jongste kinderen uit het gezin Kok, zijn al naar bed. De rest van de kinderen vermaakt zich met de tien soldaten, die door moeder zijn uitgenodigd. Sinds de mobilisatie zijn ze in de Tekenschool gelegerd. 'Wilt u nog koffie, meneer?' vraagt Aag aan een van de soldaten. 'Doe niet zo gek, meid. Ik heet Klaas, hoor. Maar inderdaad: ik lust nog wel een bakkie. Jullie zetten betere koffie dan dat gootwater in de kazerne.'

'Alsjeblieft, Klaas', zegt Aag met een guitig gezicht als ze de koffie heeft ingeschonken.

'Leuke zus heb jij', zegt Klaas tegen Jan, die naast hem zit.

'Welke bedoel je?' vraagt Jan. 'We hebben Jans en Nel en Aag en Annie. En Maartje ook nog, maar die ligt al in bed.'

'Ja, keus genoeg', zegt Klaas. 'Maar ik bedoelde je zus die koffie schenkt.'

'Oh, Aag', zegt Jan. 'Ze is leuk, maar 't blijft wel een meisje, hè ...' Klaas kijkt hem niet-begrijpend aan. 'Dat lijkt me nu juist geen probleem, toch?'

'Tuurlijk wel: die kunnen niet vechten. Als de Duitsers ons straks aanvallen en we hebben alleen maar meiden, dan gaat het hier net zoals in Denemarken: binnen een dag veroverd! Dat moeten we niet hebben natuurlijk.'

Klaas lacht bulderend en slaat Jan op de schouder. ‘Maar gelukkig hebben we jongens zoals jij, Jan. Daar kan ons vaderland op bouwen. Hoe oud ben je ook alweer precies?’

Jan weet niet zo goed of hij nu voor de gek gehouden wordt of niet. ‘Veertien. Maar als het nodig is, kunnen ze op me rekenen.’

Klaas wendt zich lachend tot een andere soldaat en zegt: ‘Hier hebben we een nieuwe rekrut, Bertus. Soldaat eerste klas Jan Kok, 14 jaar oud, maar drie keer zo sterk als alle vrouwen hier bij elkaar.’

‘Dan kan hij mooi helpen met het graven van loopgraven. Ik weet nog wel een paar stellingenbouwers die ik wil inruilen voor een gezonde harde werker’, zegt Bertus.

‘Zijn jullie loopgraven aan het graven dan? En bunkers bouwen en zo?’ vraagt Jan gespannen.

‘Oh ja. Als je dacht dat het soldatenleven interessant was, dan moet je maar eens langskomen. Ik voel me net zo’n zandhaas. Grond verzetten noemen ze dat. En dat al zeven maanden lang. Nou, als wij klaar zijn, is de hele Grebbeberg afgegraven.’ Bertus snuift. ‘Maar ja, het is ook wel fijn als we straks een beetje dekking hebben als de moffen eraan komen.’

‘En als dat kanon dan ook nog blijkt te werken, moet het helemaal goed komen’, vult Klaas aan.

‘Werkt dat niet dan?’ vraagt Jan.

Klaas antwoordt niet. Hij luistert naar Jans vader. ‘Zo mannen, hebben jullie wat van de preek begrepen vanavond?’ vraagt vader aan Klaas en de andere soldaten. Klaas geeft een antwoord dat Jan niet verstaat omdat hij in de andere richting praat. ‘Maar je

weet toch dat een geweer je leven niet redt, hè? Dat kan alleen de Redder', zegt vader dan.

Even later zegt hij: 'Nu de koffie op is, kunnen we met elkaar wel wat zingen. Aag, wil jij orgelspelen?'

Aag neemt plaats achter het trapharmonium, terwijl de dominee een van de soldaten vraagt een psalm op te geven. Hij moet even nadenken en een bijdehante soldaat zegt: 'Nee, geen *Rats, kuchen bonen*, Hans.' Hans lacht zenuwachtig en vraagt dan om het hijgend hert.

Ze zingen een halfuur lang. Jan vindt het prachtig, die zware mannenstemmen. Zijn eigen stem slaat geregeld over, maar tussen het soldatengezang valt dat toch niet op.

Na het zingen komt de domineesvrouw langs met krentenbrood. Jan tikt Klaas aan en vraagt: 'Hé, maar dat kanon, is daar iets mis mee?'

Klaas lacht. 'Is daar iets mis mee, vraagt hij. Je kunt beter vragen: wat is er *niet* mis mee!' Hij neemt een hap van zijn snee krentenbrood. 'Weet je nog dat we dat kanon hebben opgehaald in Haarlem, Bertus?'

'Jazeker. We konden het bijna niet vinden in die kazerne daar. Het zat onder zeven lagen stof en vuil. We zijn drie dagen bezig geweest om het weer op te poetsen.'

'En weet je wanneer het voor het laatst was afgevuurd?' vraagt Klaas aan Jan. 'Wat denk je?'

Jan denkt na en zegt dan aarzelend: 'Vijf jaar geleden?'

De soldaten schateren. 'We vonden een geschutsboekje erbij. Zes september stond erin.'

‘Vorig jaar?’ vraagt Jan aarzelend.

‘Vorig jaar? Vorige eeuw zul je bedoelen! 6 september 1898. Bij de inhuldiging van de koningin. Toen is het voor het laatst afgevuurd.’

‘Ja, het ministerie van Defensie is zuinig op ‘s lands artillerie’, vult Bertus spottend aan.

‘Nou ja, inmiddels doet hij het weer. En als hij het niet doet, hebben we altijd onze NSB-speldjes nog. Weet je wat dat betekent?’ vraagt Klaas aan Aag, die naast Jan is komen zitten.

‘Ehh, Nationaal socialistische ... bond of zo?’ antwoordt Aag.

‘Nee, helemaal fout!’ zegt Klaas. En tegen Jan: ‘Weet jij het beter, Jan?’ Hij praat tegen Jan, maar kijkt Aag met pretogen aan. ‘Niet precies, maar ik denk niet ...’ begint Jan.

‘Nee precies. Denken, dat moet je niet doen. Dat moet je aan een paard overlaten, zegt onze korporaal altijd. Maar goed, ik zal je maar verklappen waarom we veilig zijn met die NSB-speldjes op. NSB betekent namelijk in het Duits: “Nicht schiessen bitte.”’

Opeens kijkt hij geschrokken naar de klok en stoot Bertus aan: ‘Hé, joh. We moeten snel weg. Over vijf minuten moeten we in de kazerne zijn.’ Hij staat gelijk op.

Bertus trekt hem aan zijn mouw weer op zijn stoel en zegt: ‘Soldaatje Bruinsma. Zijn de bonen je naar het hoofd gestegen of heb je nooit klokkijken geleerd?’

Klaas kijkt nog eens goed. ‘Oh sorry. Ik dacht dat het vijf voor elf was, we hebben nog een uur. Tien voor elf op z’n laatst moeten we weg. Anders krijgen we gelijk drie dagen zwaar.’

Jan kan niet meer vragen wat dat is. Om de lange avond te vullen leest moeder voor uit de Pelgrimsreis van Bunyan. Tijdens het

voorlezen dwalen Jans gedachten af. Zouden die kanonnen echt zo slecht zijn? Dan lopen de Duitsers Nederland zó onder de voet. Ze hebben Polen en Denemarken ook al veroverd. Noorwegen is nog niet gelukt, maar ja, daar heb je ook allemaal bergen en fjorden en zo. Daar is de Grebbeberg een zandhoop bij. Het leger heeft hier in de buurt stukken land onder water gezet om de vijand tegen te houden. Maar zou dat helpen tegen het Duitse leger? Die hebben tanks en vliegtuigen. Jan is er niet gerust op.

Dan opeens klinkt de voordeurbel. Jan schrikt. Vader staat op en zegt: 'Lees maar verder, moeder. Ik ga wel even.' Hij gaat de kamer uit om de voordeur open te doen. Hij is nog maar net weg of een officier stapt gehaast de kamer in: 'Mannen, aantreden. Naar de kazerne. Het is oorlog!'

Even lijkt alles te bevriezen. Alle ogen kijken naar de officier, terwijl moeder zacht zegt: 'Het is zover.'

'Nou, schiet op', snauwt de officier tegen de soldaten. 'Komt er nog wat van? Naar de kazerne. Uniformen aan en je geschut gereedmaken. Jullie hebben tien minuten.'

De kamer komt weer tot leven. Alle soldaten springen van hun stoel. Klaas is de deur al bijna uit als hij terugrent om zijn trui van de leuning te grissen.

Nog geen halve minuut later zit het gezin Kok verslagen in de halflege kamer. Ieder met zijn eigen gedachten. Jan staart voor zich uit. Zie je wel, die neutraliteit betekent dus niets voor Hitler. Als die kanonnen nu maar goed werken. Vader komt zwijgend de kamer weer in, legt in het voorbijgaan een hand op de schouder van moeder.

Net als hij wat wil gaan zeggen, gaat opnieuw de voordeurbel.

Vader gaat de gang weer in. Al snel is hij terug met achter zich soldaat Klaas Bruinsma. Jan kijkt hem verwonderd aan.

‘Beste mensen’, zegt Klaas een beetje plechtig. ‘Wees niet bang. Het is een oefening.’ Hij zwijgt even en kijkt de kamer rond. ‘Kapitein Klaassen heeft me speciaal teruggestuurd om het te zeggen. En ook om te zeggen dat het hem spijt als jullie geschrokken zijn. Het moest voor de soldaten zo echt mogelijk lijken. Maar er is dus niets aan de hand.’

Terwijl hij zich omdraait en naar de deur loopt, mompelt hij: ‘Nog niet.’

Nederlandse soldaten met een kanon.